

TÜRKİYE' DE GELİR DAĞILIMI

İlhan Acar¹

ÖZET

Toplumlarda topyekun bir huzur ve mutluluktan söz edebilmemiz için yaşayanlar arasında bir adaletin olması gerekir. Toplumlar içinde ya da toplumlar arasındaki gelir dağılımındaki adalet mutluluk ve barış adına önemli yer tutmaktadır. Bugün dünyada yaşanan savaşların ya da Arap Baharı gibi toplumsal olayların temelinde bu bölüşümün adaletli olmaması sonucu ortaya çıkan yoksulluğun büyük payı bulunmaktadır. Yani bölüşüm problemi geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda günümüz ekonomi yapısı içerisinde gelir dağılımının ne olduğunu, nasıl hesaplandığını, nelerden etkilendiğini, yapılan araştırmaları ve Türkiye'de gelir dağılımının gelecekte nasıl iyileştirilmesi gerektiğini ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı, Eşitlik, Yoksulluk

¹ Yalova Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, ilhanacar35@hotmail.com

INCOME DISTRIBUTION IN TURKEY

İlhan Acar

ABSTRACT

To be able to talk about farewellness and happiness among people in society, there has to be an absolute justice. Income distribution is very important in the name of justice, happiness and peace inside and outside of the society. In the root of the wars and arap spring in the world are the biggest reason of desperateness and poorness of the unjust sharing of the resources and income distributon. It still keeps its importance even today. In this respect, this study will explain what income distributon is from today's economical perspective, how it is calculated, what affects it and how it can be taken to a better point in the future.

Keywords: Turkey, Income Distribution, The Gini Coefficient, Equality, Poverty

1.GİRİŞ

İnsanlar hayatta kalmak için ihtiyaçlarını üretmek zorundadırlar. Toplumların üretimleri sonucu elde ettikleri gelirler o toplumda yaşayanlar arasında adil bir şekilde dağılıyorsa ya da en zengin ile en fakir gruplar arasındaki gelir farkı az ise orada yaşayanların daha mutlu ve birbirleriyle daha barışık içinde oldukları söylenebilir. Genelde bu tip toplumlar incelendiğinde eğitim, sağlık, ekonomi ve sosyal açıdan da gelişmiş olduğu görülmektedir.

Bugün dünyada hem ülke içinde hem de ülkeler arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği sebebiyle bir ekmeğe muhtaç yoksul insanlar, savaş içinde büyüyen çocuklar ve yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalan nesiller yetişmektedir. Toplumlar arasında olması gereken sevgi, hoşgörü ve fedakârlık yerini bencillik, kibir ve nefret gibi duygulara terk etmiştir.

Türkiye’de de gelir dağılımı son yıllarda düzenli yapılan araştırmalar sonucu sıklıkla tartışılan konular arasında yer almaktadır. Ülkemizde son 10 yıl içerisinde ekonomik anlamda bir gelişim gösterse de gelir dağılımı eşitsizliği halen ciddi boyutlardadır. 2013 yılındaki veriler göz önüne alındığında en zengin % 20’lik grup ile en fakir % 20’lik grup arasında yaklaşık 8 kat fark bulunmaktadır.

2.GELİR DAĞILIMI

Bir ülkede, belirli bir dönemde elde edilen milli gelirin bireyler, toplumsal gruplar, bölgeler veya üretim öğeleri arasında dağılımına gelir dağılımı denilmektedir. Tanımından da anlaşılacağı üzere başlıca dört gelir dağılımı türünden söz edilebilir. Bunlar bölgesel, sektörel, fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımlarıdır. (Pehlivan, 2009, s. 23)

2.1 Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Bu gelir dağılımı türü üretim sürecinde ortaya çıkan gelirin, üretim faktörleri arasında dağılımını göstermektedir (Alper ve Tokol, 2012, s. 120). Üretim sürecine katılan faktör sahiplerinden her biri, üretilen mal ve hizmetlerden; ücret, rant, faiz ve kâr adı altında bir pay alırlar. Bu paylar karşılığında yapılan ödemeler üretim faktörü sahiplerinin gelirlerini oluşturur. Fonksiyonel dağılım; gelirin özellikle emek sahipleri ve diğer üretim faktörü sahipleri arasındaki dağılımını analiz etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bunun nedeni, toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan bağımlı

çalışanların asıl gelirlerinin emek geliri oluşu, yüksek gelirlilerin tamamına yakın bir kısmının ise emek dışı gelir elde etmesidir. (Çalışkan, 2010, s. 93-94)

Günümüzde sosyo-ekonomik grupların elde ettikleri ücret ve karlar değişmektedir. Yani bir tarım işçisiyle, toprak sahibinin geliri değiştiği gibi, holding yöneticisinin yüksek ücret almasına rağmen işçi statüsünde olması bu gruplandırmanın sağlıksız olmasına neden olmuştur. Eski dönemlerde ücretlilerle, yüksek gelirliler arasında belirgin bir ayrım varken birçok sonucu çıkarmaya yarayan fonksiyonel gelir dağılımı, işlevselliğini yitirmeye başlamıştır (Doğan ve Tek, 2007, s. 95).

2.2 Kişisel(Bireysel) Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin kişiler, tüketici birimleri arasındaki dağılımını gösterir. Kişisel gelir dağılımı fertlerin veya hane halklarının elde ettikleri gelirin büyüklüğüne göre bir sıralama gerçekleştirir. İktisat literatüründe genel olarak kişisel gelir dağılımı daha yaygın kullanılan bir yaklaşımdır. En yüksek ve en düşük gelir grupları arasındaki farklar ve bu eşitsizlik dağılıma yol açan mekanizmalar incelenir. Bu dağılımda ülke nüfusu genelde beş eşit gruba ayrılır. Nüfusun % 20'sini temsil eden her bir gruba düşen gelir hesaplanarak hane halkının yüzde dağılımı karşılaştırılır (Noğay). Fonksiyonel gelir dağılımında olduğu gibi üretim faaliyetleri hesaba katılmamakta, sadece milli gelirden alınan pay hesaplanmaktadır (Uysal, a.g.e, s. 250).

2.3 Sektörel Gelir Dağılımı

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin ulusal gelirden aldıkları paylar, bunların uzun dönemdeki durumları, devletin hangi sektörler aleyhine ve hangi sektörler lehine ulusal gelirin dağılımını etkilediğini gösterir. Ulusal gelir dünyanın hiçbir ülkesinde fertlere eşit olarak dağılmamıştır (Karaman ve Özçalık, 2007, s. 26).

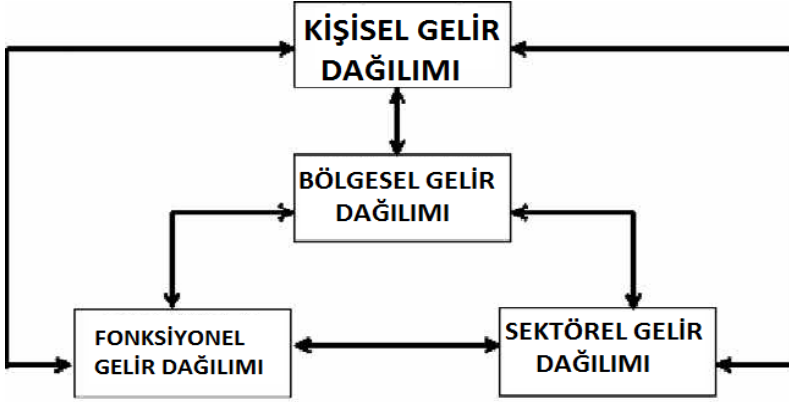
2.4 Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülke sınırları içerisinde elde edilen gelirin coğrafi olarak dağılımını göstermektedir. Ülke coğrafyası içerisinde bazı bölgeler gelirden daha fazla pay alırken kimi bölgeler gerekli payı alamamakta ve geri kalmaktadır. Bölgesel gelir bölüşümü bir ülkedeki elde edilen gelirden, farklı bölgelerde

yaşayan insanların ne kadar pay aldıkları gösterilmektedir. (Çetinkaya, 2012, s. 41)

Gelir dağılımını sınıflandıran dört açıklamanın hiçbiri birbirinden bağımsız değildir. Birinde gerçekleşen değişim, diğerlerini de etkilemektedir. Fonksiyonel gelir dağılımı ekonominin sektörel yapısına bağlıyken, sektörel olarak ekonominin durumu bölgesel gelir dağılımını ortaya çıkarmaktadır. Kişisel gelir dağılımı da bunların sonuçlarına göre şekillenmektedir. Bu çok yönlü ilişki ülkenin sosyal politika üretirken, planlama yaparken ve özellikle uzun vadede gelir dağılımı eşitliğini sağlamaya çalışırken göz önünde tutması gereken bir durumdur (Uysal, 2007, s. 255).

Şekil 1: Gelir Dağılımı Türleri ve Arasındaki İlişki

Kaynak: Yaşar UYSAL, (2007), "Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler," Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:9 Sayı:2, 255.

3.GELİR DAĞILIMINDAKİ EŞİTSİZLİKLERİN ÖLÇÜMÜ

Literatürde gelir dağılımı eşitsizliğini ölçmek için birçok yöntem bulunmaktadır. Bu çalışmada en çok kullanılan, Yüzde Paylar Analizi, Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı, Pareto Katsayısı, Ters U Hipotezini incelenecektir.

3.1 Yüzde Paylar Analizi

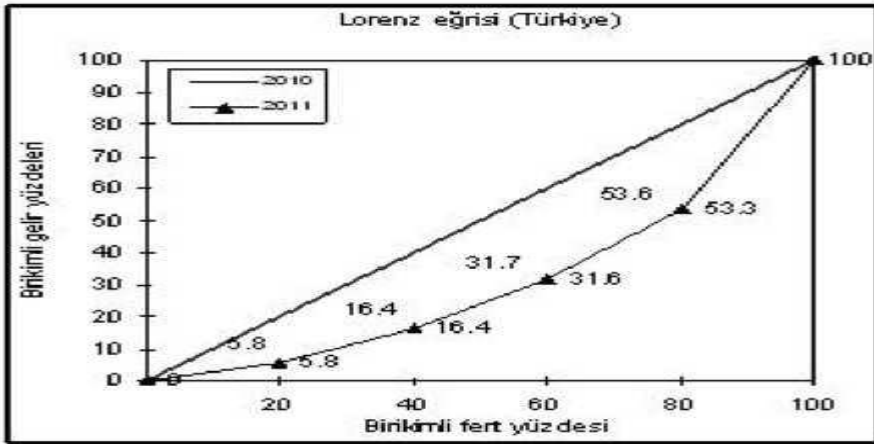
Yüzde paylar analizi yöntemine göre gelir dağılımını ölçmek için ülke nüfusu % 5-10 ve 20'lik gruplara ayrılmakta ve bu oranların milli gelirden

aldıkları pay hesaplanmaktadır. Genelde ülke % 20 beş eşit gruba bölme yöntemi kullanılmaktadır. Yüzde paylar analizi gelir dağılımını tablolaştırarak gösterebilmeyi sağlar (Tokol ve Alper, a.g.e.,s.119).

3.2 Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi gelir dağılımını bir diyagram üzerinde göstermektedir. Eğrideki yatay eksen nüfusun yüzdesini, dikey eksen ise ülkedeki kişisel gelir yüzdesini göstermektedir. Tablo.2'de görüldüğü gibi karenin içerisinde geçen, 45 derecelik açığa sahip çizgiye mutlak eşitlik doğrusu denilmektedir (Doğan ve Tek, a.g.e, s. 99). Gelir dağılımdaki durumu gösteren çizgiye de Lorenz Eğrisi denilmektedir. Bir toplumda herkes eşit pay alıyorsa mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz Eğrisi bütünleşmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği arttıkça da Lorenz Eğrisi, mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşmaktadır (Tokol, Alper, a.g.e., 119).

Şekil 2: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerin Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13594>, 03.02.2015

3.3 Gini Katsayısı

Lorenz Eğrisinden türetilen Gini Katsayısı; “mutlak eşitlik doğrusuyla Lorenz Eğrisi arasında kalan alanın mutlak eşitlik doğrusu altında kalan üçgenin alanına oranı” olarak tanımlanmaktadır. Mutlak eşitlik doğrusuyla Lorenz Eğrisinin arasında kalan alana A, Lorenz Eğrisinin altında kalan alana B dersek Gini Katsayısı; $G:A/(A+B)$ formülüyle hesaplanmaktadır. 0

ile 1 arasında değer alan Gini Katsayısı sıfıra yaklaştıkça eşitsizlikleri azaldığının, 1'e yaklaştıkça arttığına göstergesidir (Doğan ve Tek, a.g.e, s.100).

3.4 Pareto Katsayısı

İtalyan iktisatçı Vilfredo Pareto tarafından yazılan teoriye göre belli bir gelir düzeyiyle bu gelire sahip olanlar arasında bir ilişki olduğu ve kişilerin gelir düzeyi yükseldikçe bir üst gelir grubuna yükselme olasılığının nasıl arttığını gösteren teoridir (Doğan ve Tek, 2007,s. 101).

3.5 Ters U Hipotezi

1955 yılında Kuznets tarafından ortaya atılan ve beş ülke üzerinde incelemelere dayanan hipoteze göre gelir düzeyi arttıkça eşitsizliklerin önce artacağı sonrada düzeleceği biçimindedir. Kuznets'e göre tarım dışı sektördeki verimlilik tarımdaki verimliliğe göre daha yüksektir ve bundan dolayı tarım dışı sektörde istihdam artmaktadır. Bu istihdam artışı gelirlerde bir artmaya sebep olurken gelir dağılımında da bozulmaya yol açacaktır. Bu bozulma bir süre devam edecek sonra üretimin artmasıyla düzeliyor, iyileşecektir(Doğan ve Tek, 2007,s. 99).

4. GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİNİN NEDENLERİ

2. Dünya Savaşının yaralarını sarmaya çalışan ülkeler gelir dağılımında belli düzenlemeler yaparak, eşitlik yönünde önemli adımlar attılar. 1970 yılı öncesi birçok ülkenin Gini Katsayısı sıfıra yaklaşmaktayken, yeni kapitalist ekonomi anlayışı, petrol krizi birçok ülkede siyasi ve ekonomik değişime neden olmuş ve gelir dağılımı eşitsizlikleri artmıştır. Ülkemizde 24 Ocak kararlarıyla ithal ikameci ekonomi anlayışından, ithalata dayalı ekonomi anlayışına geçmesi ve dünya pazarıyla bütünleşmesi, gelir eşitliği aleyhine sonuçlar doğurmuştur(Danişoğlu, 2004,s. 160).

Tüm faktörlerin ülkeler arasında değişkenliği göz önüne alınıp, yerel sebepler dışında genel sebepleri sıralayacak olursak, gelir dağılımı eşitsizliğinin nedenleri; servet dağılımı, ülke ekonomisindeki istikrar ve büyüme durumu, emeğin dağılımı, demografik durum, küreselleşme ve göç sayılabilir.

4.1 Servet Dağılımındaki Eşitsizlikler

Gelir dağılımı eşitsizliklerinin sebeplerinden en önemlisi servet dağılımındaki eşitsizliktir. Gelir tasarrufları arttırarak servet oluşumu sağlamak-

tadır, servette gelir getirici faaliyetler için yatırım aracı olmaktadır(Tokol ve Alper, a.g.e., s. 124). Geliri yüksek olan kişiler kazançlarını yatırıma dönüştürüp daha fazla gelir elde etme şansı varken, düşük gelirlilerin yalnızca kendilerini geçindiriyor olması servet sahibi olamamasına sebep olmakta ve bu durum gelir dağılım farkını arttırmaktadır.

4.2 Ülke Ekonomisi

Ülkelerin ekonomi politikaları, büyüme ve istikrarı olduğu kadar, bireyler ve hane halkları arasındaki gelir dağılımının adaletli olmasını da hedefler. Arzu edilen, kişi başına düşen ortalama gelirin yükselmesinin yanı sıra toplam gelirin nüfusun az bir kesiminin elinde yoğunlaşması yerine hanehalkına adil olarak dağıtılmasıdır (Ercan, 2011).

4.3 Emegın Dağılımı

Emegın yetişkinler arasında ilk bakışta oldukça eşit bir şekilde dağıldığı şeklinde bir düşünce oluşsa da bu dağılımda da eşitsizlikler vardır. Bu eşitsizliğin başlıca sebebi kişisel yetenekler ve alınan eğitimdeki farklılıklardır. Tüm insanların farklı kabiliyet ve becerileri vardır. Doğuştan ya da sonradan (eğitimle veya tecrübeyle) edinilen yetenek ve beceri farklılıkları farklı ücretlere sebep olur. Bunun başlıca iki nedeni vardır. Birincisi; yeteneğin elde edilmesinin maliyet gerektirmesi dolayısıyla arzının daha az olmasıdır. İkinci neden ise yetenekli işçinin marjinal veriminin ve dolayısıyla marjinal ürün hasılatının daha yüksek olmasıdır. (Pehlivan, 2009, s. 26)

4.4 Demografik Faktörler

Nüfus artış hızının fazla olması eğitim, sağlık gibi hizmetlerin sınırlı olmasına ve geliri düşük olanların bu hizmetlerden yararlanmasının engellenmesine neden olmaktadır(Tokol ve Alper, a.g.e.,s. 119).

4.5 Göç

Gelir dağılımı eşitsizliğinin bir diğer önemli konusu iç ve dış göçlerdir. Nüfus hareketliliğın olduğu ülkelerde göç alan ve veren yerlerde ekonomik bir dengesizlik yaşanmaktadır. Bu dengesizlik göç veren yerlerde ortalama gelirin artması, alan yerlerde ise azalması şeklinde görülmektedir. Ülke içi göçün en önemli nedeni, tarımdan sanayiye işgücü kaymasıdır. (Yamak, 1999, s. 27) Daha fazla gelir elde edilebilecek yere göç eden haneler, daha fazla gelir elde ederken beraberinde daha fazla gidere sahip olmaktadır. Bu da göç alan yer-

de gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca göç alan bölgede ortaya çıkan işsizlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım, konut yetersizliği gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır (Yamak, a.g.e, s. 27).

4.6 Küreselleşme

Küreselleşme süreci, sadece ülkeler arası değil, ülkeler-içi gelir dağılımının belirlenmesinde de önemli bir etkiye sahip gözüküyor. Aynı ülke vatan-daşları arasında dünyanın birçok bölgesinde güçlü bir uzaksama ortaya çıkabilmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliği gelişmiş ve gelişmekte olan ülkele-rin birçoğunda artmaktadır. (Derviş, s. 4)

Sanayi devriminden bu yana daha fazla önem kazanan küreselleşme neo-liberal politikalarla artmıştır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hızlı büyüme ve kalkınmanın küreselleşme aracılığıyla olacağına inanmaktadır. Malların, hizmetlerin, bilgi ve teknolojinin dolaşımı anlamına gelen küreselleşme ülkeler için olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Danışoğlu, a.g.e, s.234).

Gelir dağılımı eşitsizliği açısından küreselleşme; ülkelerin ekonomilerin birbirine bağlı olması sonucu, kırılğan mali yapılar ve bir ülkedeki krizin onunla ilişkide olan birçok ülkede de kriz yaratmasına neden olması sonucu, gelişmekte olan ülkede orta ve alt gelir grubunda olan kişilere krizin faturası ödenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Danışoğlu, a.g.e, s.234).

5.1. GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI VE DAĞILIMI SAĞLAYAN ARAÇLAR

Gelirin yeniden dağılımı, eşitsizlikleri azaltmak için serbest piyasada gerçekleşen gelir dağılımını değiştirmektir. Kişiler serbest piyasa koşullarında yeteri kadar gelir elde edememekte, giderleri sürekli değişmekte ve artmaktadır. Piyasalar bu durumu dikkate almayarak maliyetleri düşük tutmaktan vazgeçmez. Dolayısıyla kişiler iş piyasasına dışında kalarak işsiz duruma düşmekte ve milli gelir paylarından yararlanamamaktadır (Tokol ve Alper, a.g.e.,s.123).

Gelirin yeniden dağılımı dikey ve yatay olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir;

- **Dikey Yeniden Dağılım;** Yüksek gelir gruplarından, düşük gelir gruplarına doğru farklı gelir grupları arasındaki eşitsizliği gidermek için yapılan gelir akımıdır. Vergi sistemleri ve kamu harcamaları şeklinde görülmektedir. Ayrıca devletin doğrudan piyasaya yönelik uyguladığı asgari

ücret politikaları da vardır(Tokol, Alper, a.g.e.,s.123). Dikey gelir dağılımı toplumdaki gelir eşitsizliklerini azaltma yönünde önemli ve güçlü bir uygulamadır.

- **Yatay Yeniden Dağılımı;** Aynı gelir grubuna sahip haneler arasında gelir akımının sağlanmasıdır. Amacı ihtiyacı daha fazla olanın yoksulluğa düşmesini engellemektir. Kişilere kamusal sosyal yardım yapılması veya vergi indirimde bulunulması şeklinde görülmektedir. Çalışanlara prim ödemeleri sonucunda geri dönen bir gelir ve çalışmayanlar, çalışmayacak durumda olanlara(yaşlılar, engelliler) kamusal yardımı ön gören bu sistemle bir sosyal sigorta sağlanmış olmaktadır. Yine bu yöntemle kaynakların %15-20'si yeniden dağılmaktadır(Tokol ve Alper, a.g.e.,s.123).

Gelirin yeniden dağılımı düzenlemeleri bugün birçok ülke tarafından hayata geçirilmek istenen, akademisyenler tarafından sürekli tartışılan ve çözüm getirilmeye çalışılan bir konudur. Gelirin yeniden dağılımının düzenlenmesi üç şekilde ortaya çıkmaktadır. İlki piyasaya doğrudan müdahale edilmesi, ikincisi, devletin topladığı vergiler ve harcamalarıyla gelirin daha adil dağılımını sağlaması, üçüncüsü ilk ikisinin karışımıdır. Yani devlet bir taraftan piyasaya müdahale ederken, diğer taraftan politikalar belirleyerek gelirin adil dağılımını sağlayacaktır (Uysal, a.g.e, s.280).

5.1. Vergiler

Vergi politikası, devletin gelir politikasının bir parçasıdır. Bu itibarla, amaçlara yönelik bir düzenlemeyi gerektirir. Hızlı ve dengeli bir kalkınmaya hizmet edecek ve milli geliri, sosyal gruplar arasında mümkün olan en adaletli biçimde bölüştürebilecek bir sistem oluşturması icabeder. Bu da, gelirleri bir bütün olarak görmek ve merdivenin en alt basamağı ile en üst basamağı arasındaki farkı hakkaniyete uygun olarak birbirine yaklaştırmak ve yaratılan değerlerden yeterince pay alanları değil, hakettiğini alamayanları korumakla ancak mümkündür. İşte bu nedenle devlet, vergi sistemi ve gelir dağılımı ile yakından ve devamlı olarak ilgilenmek zorundadır (Bulut, 1998).

5.2. Kamu Harcamaları

Devlet kamu hizmetini yerine getirebilmek için, piyasadan mal ve hizmet satın almaktadır. Vatandaşa bedelsiz veya maliyetinin altında bir fiyata ulaştırması, vatandaş giderinde bir azalmaya sebep olacaktır. Giderindeki azalış vatandaşın ihtiyacı yönünde harcama yapmasını sağlayacaktır ve

eşdeğer hane halkı geliri artacaktır. Bu artışta beraberinde gelir dağılımında eşitsizliği azalacaktır. Kamu harcamaları genellikle eğitim ve sağlık alanında yapılmaktadır ve sosyal devlet gerekliliğinden hizmetlere ulaşım ücretsiz veya düşük ücretle sağlanmaktadır (Uysal, a.g.e, s. 281).

5.3. Fiyat Politikaları

• Tarımsal Destekleme Fiyat Politikaları

Tarımsal üretimi arttırmayı amaçlayan bu politika aynı zamanda gelir dağılımı eşitliğinde de değişime neden olmaktadır. Devlet tüketiciyi korumak amacıyla piyasadaki belli tarım ürünlerini piyasa koşullarının üstünde bir fiyattan satın alarak, tüketiciye sunmaktadır. Aynı zamanda tohum, gübre, ilaç veya ekim alanına göre sübvansiyonlarla üreticiyi desteklemektedir(Danişoğlu, a.g.e, s.238).

• KİT Mallarına Yönelik Fiyat Politikası

Eskisi kadar fazla olmasa da devlet bazı alanlarda üretici durumunda olmaktadır ve ürettiği ürünün fiyatını piyasa koşullarının altında tutmaktadır. Kit malları dediğimiz, piyasa fiyatından ucuz malları genellikle alt gelir grubundakiler almaktadır. Böylelikle giderlerinde bir azalış olmaktadır. Bu yöntemle devlet alt gelir gruplarını korumakta ve eşitsizlikleri azaltmaktadır(Tokol ve Alper, a.g.e, s.127).

• Piyasa Mallarının Fiyatlarının Belirlenmesine Yönelik Politikalar

Devlet özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde piyasadaki ürünlerin fiyatlarını dondurmakta veya narh uygulayabilmektedir(Uysal, a.g.e, s. 281). Alt gelirli ve sabit gelirli grupların ücretleri enflasyonla aynı oranda artmaktadır, devlet bu yöntemle düşük gelirli grupları yüksek enflasyondan koruyarak eşitsizliği azaltmaktadır.

5.4. İşgücü Piyasası ve Ücret Politikaları

Devlet yasalarla istihdamı korumakta, işçi-işveren örgütlerini kontrol etmekte, grev ve toplu pazarlığı mümkün kılmaktadır, çalışma yaşamına yönelik bu hukuki düzenlemelerle emeğin korunmasını sağlamakta ve işgücü fiyatlarının düşmesini önlemektedir. Devlet kamu kesimi için ücret belirlerken, özel sektöre model olmakta ve genel bir ücret düzeyi ortaya çıkarmaktadır. Özellikle asgari ücret düzenlemesi, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitliği yönünden en fazla etkiye sahip uygulamadır(Tokol ve Alper, a.g.e.,s.128).

5.5. Sosyal Güvenlik Sistemi

Sosyal devlet geleneğinin yapı taşı olan sosyal güvenlik sistemi bir ülke-deki gelir dağılımı eşitliği konusunda en önemli rolü oynamaktadır. Gelirin dikey olarak yüksek gelirliden, düşük gelirliye aktarılması ve yatay olarak, gençten yaşlıya, çocuksuz aileden çocuklu aileye, çalışandan işsive gelir aktarımı yapılması, gelir dağılımında hareketlilik sağlayarak eşitlik yönünde adım atılmasını sağlayabilecektir. Ancak sistemin doğru bir şekilde kurulması ve kimseyi dışarıda bırakmayıp, mağdur etmeyecek şekilde işlemesi gerekmektedir(Danışoğlu, a.g.e, s.240).

6.TÜRKİYE'DEKİ GELİR DAĞILIMI

Türkiye'de gelir dağılımına ilişkin düzenli araştırmalar yapıldığı söylene- mez. Bugüne dek farklı kişi ve kurumlar tarafından bu yönde çalışmalar olmakla birlikte, bu çalışmalar sağlıklı, düzenli ve karşılaştırılabilir nitelikte değildir. Türkiye'de gelir dağılımı konusunda yapılmış ilk araştırma, Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesi tarafından Ankara ve İstanbul'da yaşayan işçi ve memur ailelerine dönük olarak yapılan hanehalkı gelir ve tüketim har- camaları anketidir. (Tek ve Doğan, a.g.e, s.103)

DİE gelir dağılımı ile ilgili ilk çalışmasını 1987 yılında gerçekleştirmiş, daha sonra 1994 yılında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi sonuçlarını yayınlamıştır. 2002 yılından itibaren Hanehalkı Bütçe Anketi, TÜİK tarafından düzenli olarak her yıl uygulanmaya başlanmıştır (Tek ve Doğan, a.g.e, s.103). Türkiye İstatistik Kurumu, Avrupa Birliği Uyum çerçe- vesinde 2006 yılında gelir dağılımı istatistiklerini oluşturmak amacı ile ba- ğımsız bir gelir dağılımı araştırması olan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştır- ması'nı uygulamaya koymuştur (Tonus, 2014).

Gelir dağılımı ile ilgili uluslararası alanda da birçok kurum araştırmalar yapmaktadır. Bu kurumlardan biri olan OECD, yayınladığı son gelir dağılımı ve yoksulluk istatistiklerine göre; şili, Meksika, Türkiye, ABD ve İsrail'in gelir dağılımı adaletsizliğinin en yüksek olduğu ülkeler olduğu belirtilmiştir. Yayımlanan Gini katsayılara göz önüne alındığında Danimarka, İsveç ve Nor- veç gibi İskandinav bölgeleri pek çok sosyo-ekonomik göstergede olduğu gibi gelir dağılımı adaleti açısından da en iyi durumda olan ülkelerdir. Başka bir ifadeyle, İskandinav ülkeleri Gini katsayısının 0.25 seviyesi ile sifira en yakın olduğu, dolayısıyla adaletsizliğin en az yaşandığı yerlerdir. İstatistik- lere göre OECD ortalaması 0.316' dır.

Tablo 1: Dünyada Gini Katsayıları

ÜLKELER	GİNİ KATSAYISI
İSVEÇ	0.250
NORVEÇ	0.258
HOLLANDA	0.309
İTALYA	0.360
ALMANYA	0.283
YUNANİSTAN	0.343
İNGİLTERE	0.360
ABD	0.408
ÇİN	0.421
ARJANTİN	0.445
BREZİLYA	0.547
TÜRKİYE	0.400

Kaynak: Human Development Report 2014, 03.02.2015

İnsani gelişmişlik endeksi 2014 raporuna bakıldığında gelir dağılımı eşitsizliğinde kuzey ülkelerinden İsveç ve Norveç 0.25-0.26 arasında yer almakta Avrupa'dan Almanya 0.28 ile ilk sıralarda bulunmaktadır. İngiltere'deki gini katsayısı 0.36 iken Amerika'nın ise gelir dağılımı eşitsizliğinde 0.40 ile Türkiye ile aynı seviyelerdedir. Rapora göre Arjantin, Çin ve Brezilya gibi önemli ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizliğin Türkiye' den daha fazla olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak; uluslararası göstergeler doğrultusunda ülkemizdeki gelir dağılımı adaletsizliği açısından gelişmiş ülkeler içinde son sıralarda yer aldığı, dünya genelinde ise orta sıralarda bulunduğu söylenebilir.

Tablo 2: Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402	0,400
Kent	0,394	0,395	0,405	0,389	0,394	0,391	0,392
Kır	0,375	0,378	0,380	0,379	0,385	0,377	0,365

Kaynak: TÜİK; Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2013

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçülerinden gini katsayısı, Türkiye geneli için 2007 yılında 0.406, kentsel yerleşim yerleri için 0.394 ve kırsal yerleşim yerleri için ise 0.375 olarak hesaplanmıştır. Bu dönemde meydana gelen küresel

kriz Türkiye'yi de etkileyerek 2009 senesinde dağılımdaki adaletsizliğini arttırmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2013 verilerine göre gini katsayısı Türkiye geneli için 0.400, kentsel yerleşim yerleri için 0.392 ve kırsal yerleşim yerleri için ise 0.365 olarak hesaplanmıştır. Sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1'e yaklaştıkça bozuk bir gelir dağılımını ifade eden gini katsayısı, Türkiye için pozitif anlamda bir ilerlemeyi gösterse de bu oran 2005 yılındaki 0.38 gini katsayısının halen üstündedir. 2007 yılı ile karşılaştırıldığında ise gini katsayısı % 0.6'lık bir azalma meydana gelmiştir.

Tablo 3: Bölgeler Düzeyinde Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı 2006-2013

BÖLGE	2006	2011	2012	2013
TR1 İstanbul	0,375	0,371	0,384	0,392
TR2 Marmara	0,350	0,365	0,356	0,337
TR3 Ege	0,426	0,397	0,382	0,370
TR4 Doğu	0,392	0,326	0,344	0,322
TR5 Batı	0,413	0,374	0,369	0,396
TR6 Akdeniz	0,421	0,404	0,407	0,399
TR7 Orta	0,342	0,366	0,360	0,342
TR8 Batı Ka-	0,372	0,335	0,338	0,331
TR9 Doğu Ka-	0,378	0,327	0,309	0,315
TRA Kuzey-	0,381	0,390	0,393	0,398
TRB Ortado-	0,404	0,427	0,386	0,373
TRC Güney-	0,396	0,396	0,375	0,380

Kaynak: TÜİK; http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, 03.02.2015

2013 yılı TÜİK tarafından yayınlanan gini katsayısı verileri doğrultusunda bölgesel gelir dağılımına bakıldığında eşitsizliğin en fazla yaşandığı bölgenin 0,399 ile Akdeniz olduğu, gelir dağılımının en iyi olan bölgenin 0,315'lik gini katsayısı ile Doğu Karadeniz olduğu görülmektedir.

2006 yılı ile karşılaştırıldığında Ege, Doğu Marmara, Ortadoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerinde gelir dağılımı eşitliğinde önemli düzeyde iyileşme yaşanırken Orta Anadolu' da 0.342'lik gini katsayısı ile aynı seviyede kalmıştır. Kuzey Anadolu bölgesinde yıllar itibariyle sürekli olarak dağılım eşitsizliğinde artış yaşanmıştır. Gelir dağılımı adaletsizliğinde İstanbul

bul da artış gösteren yerler içindedir. 2006 senesinde 0,392 olan gini katsayısı 2013 yılında 0,392 seviyesine yükselmiştir.

Tablo 4: Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı

Yıllar	Toplam	İlk % 20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20
2006	100,0	5,8	10,5	15,2	22,1	46,5
2009	100,0	6,2	10,7	15,3	21,9	46,0
2010	100,0	6,5	11,1	15,6	21,9	44,9
2011	100,0	6,5	11,0	15,5	21,9	45,2
2012	100,0	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
2013	100,0	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6

Kaynak: TÜİK; http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, 03.02.2015

Türkiye'nin gelir dağılımını ortaya koyan çalışmalardan bir de yüzde paylar analizidir. Bu analiz doğrultusunda Hane halkları kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan grubu, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

Yüzde paylar analizine göre 2006 yılı ile 2013 yılı karşılaştırıldığında ilk yüzde 20'lik grubun gelirden aldığı payda % 0.3 artış yaşanırken, beşinci yüzde yirmilik grubun payında % 0.1'lik bir artış yaşanmıştır. Buna göre, beşinci yüzde 20'lik grubun payının birinci yüzde 20'lik grubun payına oranına bakıldığında aradaki fark 8.0 kattan 7.6 kata düşmüştür .

Orta gelirli üçüncü % 20'lik grup için ise durum pek değişmemektedir, 2006 yılından itibaren yıllar boyunca değişim yaşanmamıştır. Bu da ciddi bir problemdir, ülkedeki enflasyondan, vergilerden ve ekonominin kötü gidişinden en çok etkilenen orta gelirli kesimdir. Genellikle geliri sabit işçi ve memurların oluşturduğu bu gruba için, ekonomik büyümenin etkileri yansıtılacak bir ücret politikası belirlenmesi şarttır.

TÜİK' in yayınladığı hanehalkı kullanılabilir gelire göre sıralı yüzde 10'luk gruplar itibariyle yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin dağılımına bakıldığında ilk yüzde 10'luk ile son yüzde 10' luk dilim arasında yaklaşık 15 kat olması dağılım adaletsizliğini daha açık şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 5: Gelire Dayalı Görelî Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranı 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	16,1	16,9	16,6	16,0	16,2	14,9
Kent	15,2	15,4	14,3	13,9	13,8	13,6
Kır	27,8	30,9	30,0	27,5	28,6	26,0

Kaynak:TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, 03.02.2015

Not: Yoksulluk sınırı hesaplamasında medyan gelirin yüzde 50'si esas alınmaktadır.

Türkiye' nin gelir dağılımındaki eşitsizliğinde OECD ülkeleri içinde son sıralarda olması, yıllar itibariyle olumlu yönde ciddi bir gelişimin olmaması yoksulluk oranlarını da etkilemektedir. TÜİK, ülkenin yoksulluk durumunu ortaya koyan çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan biri de dayalı görelî yoksulluk sınırına göre yoksulluk durumudur.

Görelî yoksulluk sınırının belirlenmesinde ilk olarak toplumun ortalama refah düzeyinin ortaya konulması gerekmektedir. Söz konusu refah ölçüsü genellikle eşdeğer fert başına düşen gelir veya harcama esas alınarak belirlenir. Görelî yoksulluk sınırı hesaplanırken en çok kullanılan yöntem medyan veya ortalama gelirin belirli bir yüzdesinin yoksulluk sınırı olarak alınmasıdır. Bu sınırın altında kalan bireyler görelî yoksul olarak tanımlanmaktadır (Doğan, 2014, s. 35)

2008 yılında Türkiye genelinde yoksulluk sınırı yüzde 16.1 iken 2013 senesinde 14.9 seviyesine gerilemiştir. Aynı zaman diliminde kent oranlarında yüzde 15,2' den 13.6 seviyesine, kır oranlarında yüzde 27.8 den yüzde 26,0 seviyesine gerilemiştir.

SONUÇ

Günümüzde Türkiye dahil hemen hemen her ülke gelir dağılımında yaşanan eşitsizlik sorunu ile karşı karşıyadır. Küreselleşme olgusuyla birlikte Amerika'da başlanan mortgage krizi başta AB ülkeleri olmak üzere tüm dünyayı derinden etkileyerek birçok ülkede gelir dağılımı eşitsizliğini, işsizliği ve yoksulluğu arttırmıştır.

Gelir dağılımı eşitsizliği çok uzun yıllardır ülkemizde önemli bir sorun durumundadır. Gelir dağılımı, hem ulusal düzeyde hem de uluslararası alanda yapılan çalışmalarla sürekli olarak tartışılmaktadır. Türkiye'nin OECD ülkeleri içinde son sıralarda yer alması ve son yıllarda önemli bir

ilerleme sağlanamaması bu alanda önemli tedbirler almaya zorlamaktadır. Ülkemizde yaşanan gelir dağılımı eşitsizliğinin önüne geçmek amacıyla;

- Ülkemizde yaşanan önemli sorunlardan biri olan kayıt dışı ekonomi kontrol altına alınmalıdır. Kayıt dışı çalışmayı engelleyecek en önemli yaklaşım, çalışanlar üzerinden alınan yüksek vergi oranlarının düşürülmesidir.
- Aktif istihdam politikalarını yürüten kurumlarda var olan yapısal sorunlar çözülerek işsizlik azaltılmalıdır.
- Vergilerin büyük bir kısmı dolaylı vergilerden alınmaktadır. Bu oran % 70 seviyesindedir. Dolayısıyla vergilerin büyük çoğunluğu düşük gelirli kesimden alınmaktadır. Bu durum tersine çevrilmelidir.
- Türkiye`de iktisadi açıdan güçlü sermaye sahipleri gelir dağılımını düzenlemeye yönelik faaliyetler içinde yer almalıdır.
- Asgari ücretliden alınan vergiler düşürülmelidir.
- Ülkede kamu kurumlarının ve gönüllü kuruluşların sosyal yardım faaliyetleri bir bütünlük içinde yürütülmeli. Sosyal yardım alanlar için bir veri ağı oluşturulmalıdır.
- Kamu kurumları başta olmak üzere her alanda tasarruflar arttırılmalıdır.
- Yoksullukla mücadele eden kesimler iyi bir eğitim alamamaktadır. Bunun önüne geçmek için eğitime yapılan yatırımların GSYH üzerindeki payı arttırılmalıdır.
- Ekonomik büyüme alt gelirli kesime yansıtılmalı ve bu kesime yönelik teşvikler sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALPER, Yusuf ,Aysel Tokol ;(2012). *Sosyal Politika*, Bursa: DORA Yayıncılık.
- BULUT, Ramazan (1998). Vergi Düzenlemelerinin Gelir Dağılımı ve Adalet Etkisi, *Mevzuat Dergis ,sayı 9* .
- ÇALIŞKAN, Ş. (2010). Türkiye' de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, (s. 93-94).
- ÇETİNKAYA, Şahin; (2012), Türkiye' de Sosyal Yardımlaşma Müessesesi, Kütahya. Derviş, Kemal (tarih yok). *Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı*.
<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi27/kuresellesme-buyume-gelir-dagilimi.pdf>, 05.15.2013
- Danişoğlu,Ayşe Çelikel ;(2004),Küresellesmenin Gelir Esitsizligi Ve Yoksulluk Üzerine Etkileri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 160.
- DOĞAN, Cem,Murat Tek; (2007),Türkiye' de Gelir Dağılımının Toplanma Oranı Yöntemiyle Analizi, *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar* ,s. 95.
- DOĞAN,Eda;(2014),Türkiye' de Yoksulluğun Ölçülmesi, Bölgesel Gelisme Ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi
- ERCAN, Metin; (2011)
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/metin_ercan/gelir_dagiliminda_esitsizligin_nedenleri-1048518, 13 Mayıs 2013
- HAZMAN, Gülsüm Gürler; (2011). Türkiye' de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi* , 207.
- HDR. (2014), HUMAN Development Report 2014, Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience,UNDP,Italy.
- KARAMAN, Melih,Banu Özçalık;(2007). Türkiye' de gelir dağılımı eşitsizliğinin bir sonucu: çocuk işgücü. *Yönetim ve Ekonomi* , 26.
- NOĞAY, Burhanettin, <http://www.slideshare.net/burhanettinnogay/kiisel-gelir-dalm,02.02.2015>
- PEHLİVAN, Muhammed Seyid (2009). Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği. Ankara.
- TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013, 03.02.2015
- UYSAL,Yaşar; (2007), “Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Bağlamında Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler,” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:9 Sayı:2 248-292 Nisan-Haziran 2007
- YAMAK, Rahmi, Nebiye Yamak (1999), Türkiye' de Gelir Dağılımı ve İç Göç.